

tremis componentibus; sed hæc limitatio repugnat Deo, ergo. Major declaratur, quia compositio supponit distinctionem in re; distinctio autem non est nisi ob limitationem vel oppositionem, ex quibus illa, quæ est per oppositionem extremorum habet locum intra Deum, sed non est apta ad compositionem, quia opposita, ut sic, non uniantur inter se, licet in uno tertio possint esse idem, ut infra de relationibus divinis dicemus. Distinctio autem inter extrema non opposita, non habet locum intra Deum, quia talia extrema sunt limitata ac proinde imperfecta. Alia ratio valde propria est, quia cum natura divina sit essentialiter subsistens, non potest uniri personalitati distincte ab illa, et ita solum potest esse in persona sua per identitatem cum illa, ut dicto loco latius dicemus. Unde obiter intelligitur, in hoc puncto magis agendum esse supernaturali discursu, sensu ex principiis creditis, quam naturali, ut in disp. 30 Metaphys., sect. 4, dixi, ubi satis declaratum est, quantum in hoc valeat ratio naturalis.

5. *Tertia compositio.* — Tertia compositio realis esse solet in substantiis ex partibus integralibus. Et hæc solum invenitur in substantiis corporeis et quantis. Unde cum supra ostensum sit Deum non posse esse substantiam corpoream, satis constat non posse habere compositionem hanc ex partibus integralibus. Accedit quod hæc compositio (juxta veriorum doctrinam) supponit compositionem ex materia et forma, quam in Deo esse statim ostendemus. Imo licet daremus substantiam non compositam ex essentiali potentia et actu, sed simplicem, quoad negationem hujus compositionis, posse esse compositam ex partibus integralibus, non posset talis modus substantiæ Deo attribui. Quia vel talis substantia esset capax extensionis quantitatis, vel non. Si primum dicatur, esset tota corporea, et ex hoc capite repugnaret Deo. Immo esset minus perfecta quam substantia hominis, quæ non est tota sic extensa et corporea, sed formam habet spirituales. Item talis substantia non posset esse intellectualis, ut in libris de Cælo ostensum est. Si vero fingatur substantia habens partes integrantes, et non subjecta moli quantitatis nec capax extensionis ejus, sed solum habens ex se entitativam et substantialium partium multiplicationem, hæc fictio chimerica est et in se impossibilis, et plane involvens multas imperfectiones repugnantes Divinitati, ut dicta dispu. 30, Metaphys., section 4, num. 16, ostendi, quod hic repetere non est

necesse. Præsertim, quia non legimus aliquem, vel gentilem vel hæreticum, ita sensisse de Deo, ut ex principiis fidei certissimum est, hunc substantiæ modum esse repugnantem Divinitati. Unde Patres omnes tractantes de generatione Verbi Divini, ut evidentissimum supponunt non potuisse Patrem communicare substantiam suam Filio, nisi communicando totam, quia substantia illa non habet partes.

5. *Quarta compositio.* — Quarta compositio est ex materia et forma. Et hæc si intelligatur de materia nobis nota, involvit imperfectionem corporeæ molis, de qua satis dictum est. Si autem fingatur ex alio genere materiæ non subjectæ quantitati nec capacis ejus, ac proinde spiritualis et indivisibilis quoad partes integrantes; dicimus in primis hoc genus materiæ substantialis, vel esse omnino impossibile, vel esse fictum sine fundamento, quia neque ex operatione colligi potest, neque ad operationem potest deservire. Et alioqui talis substantia haberet imperfectionem potentiæ passivæ, et de se non haberet esse perfectum, sed dependens a forma, ut latius dicta sect. 4 a num. 8, ostendi.

6. *Substantia Dei est entitas simplex.* — Ex hac ergo inductione aperte concluditur, substantiam Dei esse entitatem simplicem quoad carentiam realis compositionis, ex quocumque genere partialium entitatum, seu actus et potentiæ substantialis, in re ipsa distinctorum. Et generaliter confirmari potest ex illo principio, quod divina substantia debet esse omnino necessaria, et ita ab intrinseco immutabili, substantialiter, ut ex vi sui esse implicet contradictionem non esse. At substantia realiter composita non potest esse talis. Quia ut recte dixit Nazianzenus orat. 2 de Theolog.: *Et ipso quod substantia coalescit ex multis, non repugnat dissolvi.* Quamvis enim philosophi doceant, cæli substantiam esse incorruptibilem, licet composita sit ex materia et forma, et angelos esse incorruptibiles, etiamsi compositi sint ex natura et supposito, et esse et essentia; nihilominus verissimum est, per se et intrinsece non repugnare illam compositionem dissolvi, et angelos annihilari, vel privari sua personalitate, et materiam ac formam cæli distingui, et partes integrales cæli dividi, et in universum idem mens concipit in omni re, quæ coalescit ex multis, nimirum quod ex parte objecti non repugnet illa dissolutio.

7. *Effugium.* — *Objectioni occurritur.* — Video posse protervum respondere, intelligi

posse entitatem compositam ita per se necessariam, ut et partes et unio earum habeant eandem necessitatem essendi ex se, et non ex causa extrinseca, et inde in earum dissolutione esse posse omnimodam impossibilitatem. Alia enim uniones quantumvis ex parte sua videantur perpetuæ, tamen quatenus pendent a causa extrinseca efficiente, eatenus non repugnat dissolvi. At posita unione per se necessaria sine causa efficienti, compositum ex illa tam necessarium erit, sicut entitas omnino simplex. Quod si objiciatur, quia illa unio necessario penderet a partibus componentibus, et consequenter etiam totum penderet ex illis, et una pars ab alia, quia non posset esse sine illa et consequenter utramque a toto, sine quo esse non posset. Responderi posset, hanc non esse propriam dependentiam, sed connexionem intrinsecam et quasi formalem, sine ulla efficientia, ac proinde nihil illam obstare necessitati essendi. Sed in primis illamet interna dependentia est magna imperfectio. Deinde intelligi non potest, quod pars illa saltem potentialis ex se habeat esse, quia necessitas essendi a se formaliter dicit summam actualitatem et perfectionem, ut ostensum est late in dicta dispu. 30, sect. 4. Unde etiam repugnat, talem potentiam ex se habere unionem cum suo actu, sed necesse est, ut illam habeat vel a causa extrinseca, et ita non repugnabit per eandem causam dissolvi et separari; vel certe ab ipso actu sese unienti sua virtute tali potentiæ, et sic ille erit causa prior, et erit Deus, et non tale compositum. Repugnat ergo Deum habere in sua substantia realem compositionem.

8. *Difficultas.* — *Animadversio.* — Hic vero occurrebat quæstio, an saltem possit Deus habere compositionem rationis in substantia sua, qualis est illa quæ est ex genere et differentia. Veruntamen de hac quæstione nihil hic tractare decrevi. Tum quia, quæ dixi in dicta dispu. 30, sect. 4 a nu. 28, usque ad 35, videntur mihi sufficere. Tum etiam, quia pendet magis ex principiis dialecticis et metaphysicis quam ex theologis. Adverto tamen, supernaturalem theologiam admittere in Deo constitutionem aliquam per modum compositionis secundum rationem, ut tractando de constitutione personarum in Trinitate videbimus. Unde etiam constat distinctionem, quæ tantum rationis est, non repugnare simplicitati Dei, ergo nec compositio per solam rationem ex suo genere illi repugnabit. Nam hæc duo mutuo sibi correspondent. Hinc ergo constat, compositionem ex genere et differentia, si

Deo repugnat, non repugnare solum ratione simplicitatis, qui non repugnat ex vi compositionis secundum rationem. Oportet ergo, ut repugnet ex aliis principiis pertinentibus ad talem modum compositionis, quæ philosophica tantum esse possunt.

9. *Notabile proponitur.* — In quo etiam aliud adverto, scilicet, duobus modis posse tractari quæstionem illam. Primo de genere communi Deo et creaturis, et differentia distinguente Deum a creaturis; ita ut descriptio data a nobis capite præcedenti, Deum esse substantiam viventem intellectualem per essentiam, proprie censeatur constare ex genere et differentia. Secundo potest tractari dicta quæstio, de Deo intra seipsum. Priori modo tractata est a nobis quæstio citato loco, sicut communiter tractatur. Et sic diximus, Deum non convenire in genere aliquo cum creaturis, nec differre ab illis per differentiam propriam, et ita in se non constare genere et differentia. Ratio autem sufficiens est pro priori parte, quia nihil est univocum Deo et creaturis, ut in eadem Metaphys., disp. 28, latius diximus. Pro altera vero parte ratio est, quia in Deo nulla est propria differentia, quæ non includat totam perfectionem essentialem Dei, quod est late probandum in sequentibus; hoc autem est contra rationem differentiæ, ut ex Metaphysica etiam constat.

Aliter vero quæstionis sensus non habet locum stando in sola ratione naturali, quia Deus, ut Deus est, multiplicari non potest, sed essentialiter est hic singularis Deus; et ideo concipi non potest vero conceptu communi et universalis, quare non potest in eo esse genus vel species in ordine ad Deum, vel plures Deos. Tamen supposito mysterio Trinitatis possunt dari conceptus communes secundum rationem tribus personis, non ut sunt Deus, sed ut sunt personæ vel relationes; et hoc modo habet locum quæstio, an intra Deum sit compositio generis et differentiæ, quam attingemus tractantes de Trinitate.

CAPUT V.

SIT NE DEUS ITA SIMPLEX, UT IN COMPOSITIONEM VENIRE NON POSSIT.

1. *Sensus quæstionis aperitur.* — *Error Deum animam universi constituentium.* — Non tractamus de compositione cum accidentibus, nam de hoc postea dicemus, ostendemusque in Deo non esse accidentia, ac subinde nec com-

positionem cum illis. Proponitur ergo hæc quæstio præcipue propter infideles, qui dixerunt Deum esse animam aut formam mundi, ut retuli dicta disputatione trigesima, sect. 4, num. 14, ubi aliquos gentiles et hæreticos citavi. Quibus addi possunt gnostici asserentes animarum substantias esse Dei naturam, quos secuti sunt priscilianistæ dicentes, animam hominis esse ejusdem substantiæ et naturæ, cujus est Deus, ut Augustinus refert libro de hæres., hæres. 6 et 70.

2. *Quid de hoc errore senserit Concilium Lateranense et Leo primus.* — De hujusmodi autem errore dixit recte Concilium Lateranense in cap. *Damnatus*, damnans Almericum: *Non tam continere doctrinam hæreticam quam insanam.* Leo autem Primus, Epistol. 91, alias 93, ad Torivium cap. 5, agens specialiter contra priscilianistas, vocat illam *doctrinam impiam, et ex philosophorum quorundam et manichæorum opinione manantem, quam catholica fides damnat, sciens nullam tam sublimem tamque præcipuam esse facturam, cui Deus ipse natura sit*, id est: cujus Deus sit essentia, vel tota, vel essentialis pars, hoc enim totum proprie natura vocatur, ut ex Aristotele habetur 2. Phys. et 5. Metaphys. Augustinus vero supra vocat, *Talia dogmata fabulosissimis plena figmentis.* Sacra ergo doctrina hujusmodi fabulas detestatur. Quamvis enim in Scriptura non sint testimonia, quæ contra hos errores expresse et in particulari loquantur, tamen in generali tam excelsum et superiorem rebus omnibus creatis prædicat Deum, ut evidens sit illam imperfectionem informandi corpora vel componendi essentiam creatam Deo repugnare.

3. *Impugnatur hic error.* — Solet autem hic error hoc modo impugnari, quia si Deus esset forma corporis, totum compositum esset perfectius Deo, quia totum melius est sua parte; sed constat nihil posse esse perfectius Deo, ergo. Ad hanc vero rationem dici posset, compositum esse perfectius extensive, non intensive ipsa forma, quando forma est perfecta, et eminenter continet ipsam materiam. Sicut Christus, ut homo, non est perfectior intensive quam Verbum, licet extensive dicat possit perfectior. Contra hoc vero induci potest prima ratio Divi Thomæ 1. part., quæst. 3, art. 8. Quia si Deus eminenter continet omnia, est causa efficiens omnium; non ergo potest esse forma, quia forma et efficiens non coincidunt in idem numero.

4. *Bifariam intelligi potest Deum componere aliam substantiam.* — Ut autem hæc ve-

ritas et ratio ejus evidentior fiat et distinctius intelligatur doctrina fidei, notare oportet, duobus modis posse intelligi Deum informare materiam, vel componere aliam substantiam: uno modo connaturaliter, alio modo liberaliter (ut sic dicam) ex gratia et absoluta potentia. Sicut de unione hypostatica dicimus, licet Deus connaturaliter nullius naturæ sit hypostasis, nihilominus ex gratia et dignatione fieri potuisse. Hoc ergo est in fide certissimum et in ratione evidentissimum, Deum non posse esse connaturalem formam vel partem alicujus essentiae. Hoc enim convincitur ex excellentia perfectionis Dei; nam esse hoc modo partem substantiæ est magna imperfectio. Quia talis pars incompleta substantia est, quoniam ex sua natura ordinatur ad componendum aliud; at substantia incompleta, ut ipsum nomen præ se fert, imperfecta est; Deus autem esse debet optima et perfectissima substantia. Præterea substantia, quæ ex sua natura ex pars, non habet statum connaturalem nisi componendo aliud et comprehenditur in illo toto, cujus est pars ita, ut non sit extra illud, pendet etiam aliquo modo in suis operationibus ab illo toto vel ab alia parte. Hæc autem omnia magnæ imperfectionis sunt. Præterea ad hoc est optima tertia ratio D. Thomæ supra, quod nulla substantia natura sua partialis potest esse primum ens, quia vel est ens potentiale, vel per participationem.

5. Denique ad hoc probandum est optima illa ratio, quod totum est perfectius sua parte. Unde si Deus esset forma connaturalis alicujus corporis vel materiæ aut potentiæ receptivæ, quacunque ratione illa fingatur, potius ipsum compositum esset Deus quam talis forma. Interrogo enim, an altera pars componens sit ex se, vel ex Deo; si ex se, ex se etiam habebit perfectionem quæ non esset in alia parte, nec formaliter, ut supponitur, nec eminenter, quia non potest ab illa fieri, cum sit tam ex se ens sicut illa. Si autem dicatur, Deum esse quidem formam natura sua postulantem aliquam potentiam, quam informet, et nihilominus habere vim ad fabricandum sibi corpus seu potentiam, cui uniatur propria etiam virtute, et ideo continere in se totam illam perfectionem eminenter, nec esse minus perfectum quam ipsum compositum.

6. Contra hoc est, quia vel illa damnatio seu fabricatio proprii corporis est voluntaria et libera, et sic posset simpliciter non esse, et Deus posset carere suo naturali corpore, et esse in præternaturali statu. Vel est naturalis

et necessaria operatio et dimanatio; et hoc est in primis contra perfectionem Dei, quod aliquid distinctum realiter ab ipso Deo, ut sic, ab eodem necessario emanet. Esset etiam magna indigentia non posse habere connaturalem statum sine re distincta omnino, vere facta ac fabricata. Et (quod caput est) intelligi non potest quod substantia, quæ formaliter non esset substantia completa, eminenter contineat totam perfectionem substantiæ completæ et omnino perfectæ. Quia in conceptu substantiæ completæ, ut sic, nulla involvitur imperfectio nec repugnantia cum aliqua majori perfectione; ergo si Deus ob suam perfectionem continet hanc perfectionem, debet continere illam formaliter; vel si formaliter non continet, multo minus poterit eminenter continere. Sic ergo fit, ut substantia sic componens aliam non possit non esse minus perfecta quam compositum. Imo etiam hinc sequitur, in hujusmodi compositione, nunquam posse unam partem habere effective suum esse ab alia, quod alias dixit D. Thomas formale principium, et efficiens non coincidere in idem numero.

7. At vero de communicatione voluntaria, non ex indigentia, sed ex dignatione, dubitari potest, an sit de fide et an sit etiam evidens, Deum non posse uniri alicui, vel corpori, vel rei, ut partem formalem. Sed quia hoc non tam pertinet ad substantiam Dei explicandam, quod nunc agimus, quam ad explicanda opera Dei possibile vel facta: ideo quæstio illa omittenda est in materiam de Incarnatione, ubi ex professo tractatur. Et breviter dicendum est, Deum de facto non esse formam alicujus corporis nec alicujus rei, secundum propriam rationem formæ. Nam quod verbum non fuerit factum propria forma humanitatis per Incarnationem, vera fides docet, ut 1. tom., 3 p. disp. 7, sect. 2 et disput. 45, sect. 2, dixi. Quod vero non sit propria forma alicujus alterius corporis contra dictos errores ostendunt citati Patres. Et constat tum a fortiori ex Christi humanitate, quia in nulla re creata tam intime est Deus, sicut in illa natura, tum etiam quia nulla res creata est substantialiter unita Deo (extra Christi humanitatem); alias, vel unam naturam vel unam personam faceret cum Deo, utrumque autem contra fidem est. Tum denique, quia non est tribuendum Deo, quod ipse non revelavit in re tam aliena et extranea a natura et substantia ejus.

8. *Deus uniri nequit extra quam hypostaticè.* — Addendum subinde est, fieri nullo mo-

do posse, ut Deus in compositionem alicujus veniat extra unionem hypostaticam. Hanc generalem regulam (omissa pro nunc exceptione) censeo valde consentaneam doctrinæ fidei, et evidenti demonstratione ostendi posse. Duobus enim modis potest intelligi Deus substantialiter uniri creaturæ, scilicet, per modum materiæ seu potentiæ receptivæ, vel per modum formæ et actus; seclusa enim unione hypostatica, alius modus cogitari non potest. At per modum materiæ seu potentiæ receptivæ uniri non potest, quia est imperfectissimus modus unionis, et quia cum Deus sit actus purissimus, non est in eo potentia receptiva. Unde antiqua quædam sententia, quod Deus sit materia rerum omnium, quam D. Thomas refert dicta quæst. 3, art. 8, et tribuit cuidam David de Dinando, *stultissima* ab eodem doctore sancto vocatur, et manifestam continens falsitatem. Quod ex altero membro a fortiori confirmabitur, quod ergo nec per modum substantialis formæ possit Deus uniri naturæ creatæ, probatur primo, quia nulla substantia completa in natura sua potest esse forma alterius, vere informans; sed Deus est substantia completissima in sua natura, ut ostensum est, ergo. Secundo, quia si Deus non est forma connaturalis, ut fieret forma deberet mutari, quia forma separata non unitur materiæ, nisi per aliquam sui mutationem. Tertio, quia forma substantialis constituit rei essentiam; repugnat autem, Deum formaliter constituere novam aliquam et temporalem essentiam, quæ possit esse et non esse, esset enim creata essentia, quam constitui ex increata forma inintelligibile est.

9. *Deus uniri nequit substantialiter rei creatæ.* — Nullo ergo modo potest Deus uniri substantialiter rei creatæ, quia præter modos compositionis jam exclusos solum superest aut compositio ex esse et essentia, aut ex natura et supposito. De priori ergo censeo impossibile, inter divinum esse et naturam creatam intercedere talem compositionem, quia nulla res potest existere per formalem actum realiter a se distinctum. Non defuerunt autem multi scholastici, qui oppositum dixerunt; illi vero putarunt, illam unionem non esse aliam præter hypostaticam, vel necessario esse cum illa conjunctam; sed decepti sunt, ut in primo tomo de Incarnatione tractavi, ubi hoc habet locum ad. q. D. Thom.

10. *Quam ob rem Deus uniri possit hypostaticè et non aliter.* — De unione vero hypostatica fit exceptio, propter mysterium incar-

nationis, quod sine reali compositione factum non est, ut in eodem primo tomo, disp. 7, est ostensum. Ratio autem exceptionis (supposita veritate mysterii, et doctrina fidei) reddi potest. Quia sola unio hypostatica non supponit imperfectionem ex parte suppositi ad quod fit, nec secum affert illi aliquam imperfectionem. Primum patet, quia hæc unio optime fit in supposito, quod sit substantia completa et integra; imo ad illam unionem tale suppositum maxime necessarium est. Secundum patet, quia fit sine mutatione Dei ipsius per unionem alterius ad ipsum; et ideo hæc unio potest fieri ad Deum ex parte personæ seu subsistentiæ, non vero ex parte naturæ, quia natura divina non potest alteri seu extraneæ hypostasi uniri, quia id fieri non posset sine illius mutatione et aliis imperfectionibus, sed de hac re latius in proprio loco dictum est.

CAPUT VI.

DE DIVINA UNITATE.

1. Quoniam transcendentalia prædicata cum ente convertuntur, et re ipsa nihil aliud dicunt quam ipsam rei entitatem sub aliqua negatione, vel connotatione a nobis conceptam: ideo theologi omnes, post explicatam Dei essentiam seu entitatem, solent de his transcendentibus prædicatis, prout Deo accomodari possunt, disputare, et hac occasione de his transcendentibus absolute et in tota sua latitudine tractant. Quia vero illud negotium proprium est theologiæ naturalis, ad eam illud remittimus, illud enim in disputationibus Metaphysicis pro captu nostro peregrimus. De his ergo transcendentibus solum prout ad Deum pertinent, et in fide fundantur in hoc, et duobus sequentibus capitibus dicemus. Nam ex quinque transcendentibus, quæ ultra ens solent numerari: *Res et aliquid*, nulla indigent declaratione; et ita nec D. Thomas in questionibus primæ partis, nec theologi in 1. de illis disputationem aliquam instituunt, et quia re vera sunt fere synonyma cum ente; et non dicunt rationem formalem ab illo, et a cæteris transcendentibus omnibus distinctam, ut disp. 3 Metaphys., sect. 2, latius dictum est. Ubi propterea conclusimus, tria tantum numerari proprie transcendentia, quæ respectu entis se habent ad modum passionum ejus, quarum prima est Unitas, secunda Veritas, tertia Bonitas. De his ergo eodem ordine dice-

mus, eas ad Deum applicando. Quod etiam possumus facili negotio expedire, quia in secundo tomo Metaphysicæ omnia, quæ in hac parte de Deo naturaliter cognosci possunt, copiose disputavimus.

2. *Dupliciter unum de Deo prædicatur.* — Igitur circa Unum advertendum est, in duplici sensu posse de Deo prædicari, scilicet, aut affirmative tantum, aut exclusive. Priori enim modo de quolibet ente affirmamus esse unum, etiam si multa similia entia existant, quia esse unum in hac significatione, non negat esse alia similia, sed negat divisionem in ipsa re, quæ una dicitur, et ponit distinctionem seu divisionem ab aliis. At vero posteriori modo, unum excludit consortium aliorum similium, sicut sol dicitur esse unus, etc. Priori ergo modo per se notum est, Deum esse unum ea ratione qua est ens, quia in se indivisus est; alias non esset ens, sed entia. Et ab aliis necessario est distinctus, quia est proprium et particulare ens; alias et omnia essent Deus, et Deus esset lapis, ignis et aliæ res creatæ, si Deus non esset ens distinctum ab illis. Imo addit D. Thomas, 1. p., q. 11, art. 4. Deum esse maxime unum, quod etiam est evidentissimum ex dictis, quia est in se maxime simplex, ideoque summam divisionem in se habet et a rebus creatis infinite distat; ideoque ab illis maxime divisus, seu distinctus est, secundum entitatem suam. Præter quod (ut Eugubin. refert l. 3, de Peren. Philosophia, cap. 7) antiqui etiam philosophi vocabant Deum *ipsum unum*. Quomodo autem cum hac summa unitate stet Trinitas personarum, ut vere stat, dicemus infra in proprio tractatu. Hæc enim Dei unitas non secundum personas, sed secundum essentiam consideratur, quæ in omnibus personis una est et cum eis identitatem habet maximam. Ex quo etiam intelligitur, prædicatum hoc addere divinæ essentiæ, præter negationem quandam, vel ad summum relationem identitatis ad seipsum, quæ rationis est.

3. *Unum etiam exclusive de Deo dicitur.* — Ulterius vero addendum est, Deum esse unum etiam exclusive, quia præter illum nullus est verus Deus nec esse potest. Circa quam veritatem errarunt olim omnes idolorum cultores, et gentes quæ deos plures esse crediderunt, quia non concipiebant verum Deum, nec primam causam, et principium omnium. Nec defuerunt hæretici, qui pluralitatem etiam Deorum introduxerunt, qui videntur posse ad duo capita reduci. Quidam posuerunt duos

deos, non tamen æquales omnino, sed unum bonum et alium malum, utrumque vero faciebant primum principium aliquarum rerum, vel spiritualium vel corporalium, vel bonorum vel malorum operum: isti fuerunt manichæi et cerdoniani, contra quos disputandum est tractando de Deo, ut est causa rerum, et interim videri possunt dicta in primo tomo Metaphysicæ disp. 20. Alii hæretici introduxerunt plures deos occasione mysterii Trinitatis, multiplicando divinas naturas in tribus personis. Et quidem Arius, et alii qui naturas illas inæquales posuerunt, non errabant circa unitatem Dei, sed circa Trinitatem personarum, quia in rigore solam illam, quæ supremam habet naturam, ponebant esse verum Deum. Proprie ergo errarunt in hoc articulo, qui naturas distinguebant in personis cum æqualitate naturarum inter se, ut infra lib. 4. de Trinitate in principio referemus, ubi contra hos omnes disseremus.

4. *Deum esse unum fides docet.* — Est ergo veritas catholica: divinam naturam veram et per essentiam multiplicari non posse, ideoque unum tantum esse Deum. Quam veritatem tam aperte et frequenter repetit Scriptura, ut particularia testimonia referre non videatur necessarium. Illa vero sunt præcipua, ubi non solum Deus unus dicitur, sed etiam expresse omnis alius excluditur. Deut. 4: *Dominus ipse est Deus, et non est alius præter eum*. 1. Reg. 2: *Non est sanctus, ut est Dominus, nec enim est alius extrate*. Psal. 17: *Quis Deus præter Deum nostrum?* Et Psal. 85: *Tu es Deus solus*. Sap. 12: *Non est alius quam tu*. Unde quod Deut. 6. dicitur: *Dominus Deus tuus, Deus unus est*, bene a quodam scriba, Christo Domino annuente, explicatum est. Matth. 12: *Quia unus est Deus, et non est alius præter eum*. Et subdit Evangelista: *Videns Jesus quod sapienter respondisset dixit illi, etc.*

5. *Probat etiam auctoritate.* — Unde eleganter Dionysius cap. 2. de Divin. nomin. dixit: *In omnibus fere sacris libris advertimus Divinitatem sancte prædicari, ut singularem quidem et unicam, ob simplicitatem atque unitatem excellentis illius individui ex quo veluti vivifica virtute in unum tendimus*. Et Damascenus lib. 1, cap. 5, dixit: *Apud eos qui Scripturis credunt Deum esse unum, extra controversiam est*. Quare necessarium non est, Patres referre. Ex professo vero pro hac veritate contra paganos disputarunt Justinus libro de monarch. et orat.; Paretus ad gentes; Athanasius orat. contra Idola; Tertullianus in Apolog. adversus

gentes; Cyprianus de Idolorum vanit.; Arnobius lib. 2. contra gentiles; Lactanius lib. 1. div. Inst.; et Augustinus l. 4. de Trinit. et contra hæreticos Tritheitas, patres omnes disputantes de Trin. Hoc in primis jaciunt fundamentum, ut Augustinus notavit l. 1. de Trinit. et suo loco dicemus.

6. *Ratione præterea comprobatur.* — Ratione naturali, seu Metaphysica, probavimus hanc veritatem in disputatione 30. Metaphysicæ section. 10, juncta disputatione 29, sect. 2 et 3. Cujus summa est, quia nec possunt dari duo entia prima quæ a se sint, sine productione, nec possunt dari duo entia quorum unum ab alio procedat distinctum in natura et essentia, quæ sint æqualia in perfectione naturæ. Nam ex his principiis evidenter concluditur, Deum non posse esse nisi unum. Quia debet esse ens necessarium et summum, ita ut non possit habere superiorem: nam si habet superiorem et factorem, jam non erit Deus, sed colet illum tanquam Deum, a quo fuerit factus. Quam rationem ex effectibus et supremo dominio veri Dei in omnia, late dicto loco confirmavimus, præsertim disp. 29. Potestque discursus ibi factus ad causalitatem finalem applicari, nam ex ratione ultimi finis recte colligitur, tantum esse posse unum ultimum finem: quia *impossibile est duobus dominis servire* tanquam supremis dominis, et in duos terminos tendere tanquam ultimos. Deus autem est ultimus finis rerum omnium et præsertim hominum et intellectualium rerum ideoque, Alpha et Omega, principium et finis dicitur Apocalypsis ult. Est ergo unus tantum *Deus altissimus, quia omnia propter semetipsum operatus est*, ut dicitur Prov. 16. Atque huc spectat quod Deus talis esse debet, ut super omnia diligi debeat, at non potest diligi super omnia nisi unus tantum sit. Nam si sint duo, vel ambo æque diligendi sunt, et sic neuter super omnia vel non æque diliguntur, et sic solus ille Deus erit, qui est super omnia diligendus. Ideoque scriba ille, qui cum Christo loquebatur Mar. 12. ad confitendum primum præceptum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde*, recte præmisit: *Non esse nisi unum Deum*.

7. Neque in hac veritate occurrit difficultas præter eas, quæ ad mysterium Trin. spectant, de quibus suo loco dicemus. Circa rationes a quibus ipsa veritas probatur, disputari posset an sint demonstrationes, et quam sit certum veritatem hanc demonstrari lumine naturali. Sed in hoc fere eandem certitudinem censeo